

Commissie voor de
milieueffectrapportage

Dijkversterking Marken

Toetsingsadvies over het milieueffectrapport

2 juli 2019 / projectnummer: 2170

1 Advies over het MER in het kort

Rijkswaterstaat Noord-Holland wil de dijk op Marken versterken, omdat deze niet meer aan de huidige veiligheidsnormen voldoet. Op basis van eerder alternatievenonderzoek¹ heeft Rijkswaterstaat gekozen voor een buitendijkse versterking. Om de milieugevolgen hiervan in beeld te brengen is een milieueffectrapport (MER) opgesteld. De provincie Noord-Holland heeft de Commissie voor de milieueffectrapportage gevraagd te adviseren over het MER.

Wat blijkt uit het MER?

Grondaanvullingen bij bestaande dijken of de aanleg van nieuwe dijken leiden door het gewicht ervan altijd tot een zekere mate van zetting (samenpersing) van de onderliggende bodemlagen. De mate waarin dit gebeurt, is afhankelijk van het aan te brengen gewicht en de samenstelling van de ondergrond. Bij een slappe ondergrond, zoals bij veenlagen in het gebied van Marken, kan dit aanzienlijk zijn. De twee in het MER geschetste principe-varianten verschillen sterk in de mate waarin zetting optreedt, doordat bij één van de varianten (variant 'Zandcunet') de bestaande veenlaag wordt afgegraven en vervangen door zand en bij de ander (variant 'Compact') de dijk/kade zo dicht mogelijk tegen de bestaande dijk /kade wordt aangelegd zonder dat grondlagen worden vervangen. Variant Zandcunet leidt, als gevolg van het waarborgen van de veiligheid in de uitvoeringsfase, tot een asverschuiving van de buitenteen (maximaal 50 m) die veel groter is dan bij variant Compact, respectievelijk maximaal 50 en 25m. Met de twee varianten is een bandbreedte gecreëerd voor wat betreft het ruimtebeslag (uiterste oplossingen) waarbij nog optimalisaties in de uitvoeringsvoorbereiding mogelijk zijn.

Het MER besteedt aandacht aan de mogelijkheden om de stabiliteit van de dijk/kade te verbeteren door middel van civiel/technische maatregelen, damwanden. Deze oplossingen leiden op sommige locaties (zoals bij de Rozenwerf en de haven) tot een zodanige beperking van het ruimtebeslag dat veel negatieve gevolgen kunnen worden voorkomen.

Het MER laat zien dat de versterkingsmaatregelen van de twee varianten beide ecologisch kunnen worden ingepast, rekening houdend met kwetsbare perioden in het jaar en de eisen die vrijwel alle beschermde soorten stellen aan hun leefomgeving.

Wat is het advies van de Commissie?

De Commissie spreekt haar waardering uit voor de kwaliteit en diepgang van het MER en de zorgvuldigheid waarmee het m.e.r.-proces is doorlopen, hetgeen blijkt uit de wijze waarop de omgeving is betrokken. Verder is duidelijk dat de resultaten uit het specifiek uitgevoerde onderzoek hebben doorgewerkt in de plannen voor de dijkversterking, zoals bijvoorbeeld de maatwerkoplossingen bij de Rozewerf, de vuurtoren, de haven en de Verbindingsdijk.

De Commissie is evenwel van oordeel dat het MER op twee onderdelen nog niet de essentiële informatie bevat om een besluit te kunnen nemen over de dijkversterking Marken waarin het milieubelang volwaardig wordt meegewogen. Het gaat om het volgende:

- **Mogelijke effecten op kuifeenden.** De buitendijkse verzwaring zal een ruimtebeslag hebben op het beschermde natuurgebied Markermeer en IJmeer. Op de bodem van het Markermeer zoeken kuifeenden naar eten. Op dit moment zijn er minder van deze

¹ MIRT Verkenning Dijkversterking Marken, Rapportage Alternatieven, 3 juni 2016.

eenden dan is vastgelegd in de doelen voor het gebied, waarschijnlijk omdat ze onvoldoende eten van voldoende kwaliteit kunnen vinden. Op basis van de beschikbare informatie kan de Commissie niet uitsluiten dat het ruimtebeslag door de dijk nadelige gevolgen heeft op deze vogels. Wellicht zijn effectbeperkende maatregelen mogelijk zoals het aanleggen van ondiepe voedselgronden. Deze zijn in het MER weliswaar genoemd (in de vorm van meekoppelkansen) maar nog niet voldoende onderzocht.

- **Dijklichaam is verloren als historisch element.** De Commissie acht het onjuist het afgraven van de dijk in het MMA als neutraal te beoordelen: verlies van een historisch grondlichaam is in principe niet te mitigeren. **Het effect op cultuurhistorie (criterium 'dijk als element') van alle alternatieven en varianten is daarmee zeer negatief.** Het MMA² scoort beter op nieuwe ruimtelijke kwaliteiten, zoals beleving, maar dit staat los van het verloren gaan van de historische dijk, inclusief het bijbehorend bodemarchief.
- **Stikstof:** De afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State heeft op 29 mei 2019 geoordeeld dat de Programmatische Aanpak Stikstof niet als basis mag dienen voor toestemming voor activiteiten. Hierdoor is het nu niet duidelijk of het voornemen mogelijk is binnen de Wet natuurbescherming.

De Commissie adviseert op deze punten een aanvulling op het MER op te stellen voordat een besluit wordt genomen over het Projectplan Waterwet.

Figuur 1 Uitwerking van de nieuwe dijk. Bron: MER.

Lang Cyclische Versterking van de dijk

Normaal gesproken wordt een dijkversterking in grond uitgevoerd voor een periode van 50 jaar. Dit om te voorkomen dat te vaak de dijk opnieuw versterkt moet worden. Dit is de zogenaamde Lang Cyclische Versterking (LCV). LCV leidt tot een groter ruimtebeslag dan Kort Cyclisch Versterken (KCV), waarvoor een planperiode van 25 jaar wordt gehanteerd. In eerdere fases wilde Rijkswaterstaat de dijk wellicht voor een kortere periode versterken. In

² Omdat dit project in 2008 opgestart is, geldt nog het toenmalige recht, waarbij een meest-milieuvriendelijk-alternatief (MMA) moet worden uitgewerkt.

eerdere adviezen heeft de Commissie aandacht gevraagd voor de onderbouwing van deze keuze voor KCV, omdat dit afwijkt van geldend beleid en regelgeving. Uit het MER blijkt dat nu toch wordt gekozen voor LCV, maar op basis waarvan dit nu toch is gebeurd, wordt niet duidelijk toegelicht. De Commissie adviseert de onderbouwing hiervan in de projectplan te verduidelijken en aan te geven in welke mate draagvlak van de omgeving heeft bijgedragen aan deze keuze.

Achtergrond

Rijkswaterstaat Noord-Holland wil de dijk op Marken (dijkkring 3b uit de Wet op de waterkering) versterken. Hiervoor zijn in het kader van een MIRT-verkenning alternatieven onderzocht.³ Op basis hiervan is gekozen voor een buitendijkse versterking. Deze is nader uitgewerkt in een Projectplan Waterwet dat is opgesteld door initiatiefnemer Rijkswaterstaat. De provincie Noord-Holland (Gedeputeerde Staten) is bevoegd gezag voor de goedkeuring van dit Projectplan. Voor het besluit hierover is een project-MER opgesteld.

Waarom een advies?

De onafhankelijke Commissie m.e.r. is bij wet ingesteld en adviseert over de inhoud en de kwaliteit van het MER. Zij stelt voor ieder project een werkgroep samen van onafhankelijke deskundigen. De Commissie schrijft geen milieueffectrapporten, dat doet de initiatiefnemer. Het bevoegd gezag – in dit geval Gedeputeerde Staten van Noord-Holland – besluit over de dijkversterking.

De samenstelling en de werkwijze van de werkgroep van de Commissie en verdere projectgegevens staan in bijlage 1 van dit advies. U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt door nummer 2170 op www.commissiemer.nl in te vullen in het zoekvak.

2 Toelichting op het advies

In dit hoofdstuk licht de Commissie haar oordeel toe en geeft zij adviezen voor de op te stellen aanvulling. Deze adviezen zijn opgenomen in een tekstkader. Naar het oordeel van de Commissie is het uitvoeren ervan essentieel om het milieubelang volwaardig mee te wegen bij de besluitvorming door de gemeenteraad.

In de tekst worden ook enkele (niet omkaderde) aanbevelingen gedaan. Deze zijn bedoeld om de kwaliteit van de besluitvorming, nu en in de toekomst, te verbeteren.

2.1 Natuur: gevolgen voor Kuifeenden

Het MER bevat een deelrapport natuur dat uitgebreid en gedetailleerd ingaat op de gevolgen voor beschermde gebieden (Natura 2000, Natuurnetwerk Nederland (NNN), weidevogelleefgebieden) en beschermde soorten. Het deelrapport bevat een Passende beoordeling waarin nader wordt ingegaan op de gevolgen voor de instandhoudingsdoelstellingen van het aan het plangebied grenzende Natura 2000-gebied

³ In het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT) worden opgaves uitgevoerd die door Rijk en regio samen onderkend zijn. Het MIRT kent een aantal stappen van verkenning, planuitwerking tot en met realisatie, inclusief de bijbehorende beslismomenten. Dit MER wordt opgesteld ten behoeve van de MIRT verkenning. Het MIRT en daaraan gekoppelde uitvoeringsbesluiten zijn geen formele instrumenten waartegen bezwaar en beroep mogelijk is.

Markermeer & IJmeer. Deze gevolgen zijn steeds gespecificeerd naar de aanleg- en de gebruiksfase. In het MER is aangetoond dat de dijkversterking zo goed mogelijk ecologisch wordt ingepast, rekening houdend met voor beschermde diersoorten kwetsbare perioden in het jaar en de eisen die alle relevante beschermde soorten stellen aan hun leefomgeving.

De Commissie is van mening dat er nog één belangrijke vraag resteert. Het is van belang om nader te motiveren dat significante negatieve gevolgen voor de kuifeend in de gebruiksfase zijn uitgesloten.

Effecten op kuifeenden

De buitendijkse verzwaring zal een ruimtebeslag hebben op het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer. In totaal gaat het om 21,3 ha additioneel ruimtebeslag, waarvan 4,6 ha langs de westkade. Lokaal worden hier hogere dichtheden aan zoetwatermosselen gevonden. Dit is een belangrijke voedselbron voor de kuifeend⁴. Op dit moment worden de doelaantallen in het Markermeer & IJmeer niet gehaald en de populatie neemt af⁵, wat er op kan duiden dat de draagkracht van dit gebied niet op orde is. Het MER stelt dat significant negatieve effecten kunnen worden uitgesloten omdat het gaat om suboptimaal foerageergebied. In §9.1.3. wordt onder andere gesteld dat Kuifeenden 's nachts met name in diepere wateren verder van de kust voedsel zoeken. Dit is een aanname op basis van mogelijk niet meer actueel onderzoek of onderzoek op andere locaties⁶.

De Commissie adviseert de betekenis van deze mosselbanken voor de draagkracht van de kuifeend nader in beeld te brengen en indien nodig mitigerende maatregelen uit te werken. De meekoppelkans 'Luwtezones' die in hoofdstuk 11 van het deelrapport natuur is beschreven geeft hiervoor mogelijk al een goede aanzet, maar de daarin beschreven maatregelen zijn niet beschreven en onderzocht in het MER.

De Commissie adviseert om voorafgaand aan de besluitvorming in een aanvulling op het MER/de Passende beoordeling na te gaan of aantasting van natuurlijke kenmerken kan worden uitgesloten met inbegrip van mitigerende maatregelen.

Als ook met maatregelen aantasting van natuurlijke kenmerken niet kan worden uitgesloten, dan, geldt dat het project alleen doorgang kan vinden als de ADC-toets⁷ succesvol wordt doorlopen.

---

⁴ Deze soort verblijft overdag op windluwe plekken langs de kust en zoekt vooral 's nachts naar voedsel in de omgeving, vooral zoetwatermosselen (quaggamosselen en driehoeksmosselen) en andere kleine ongewervelden die op een waterdiepte van maximaal 4 meter door de kuifeend worden opgevist.

⁵ Zie onder andere het Natura 2000 Beheerplan IJsselmeergebied 2017 - 2023.

⁶ Onderzoek van J.J. de Leeuw begin jaren negentig (verschillende literatuurbronnen) en effectonderzoek naar de versterking van de Markermeerdijken. De door de Leeuw beschreven voedselstrategie is inmiddels gewijzigd, zie Noordhuis R. (red.) 2010. Ecosysteem IJsselmeergebied, nog altijd in ontwikkeling trends en ontwikkelingen in water en natuur van het natte Hart van Nederland. Rijkswaterstaat.

⁷ Dit houdt op grond van art. 2.8, vierde lid, van de Wet natuurbescherming respectievelijk in:

- A: zijn er Alternatieve oplossingen voor een project of handeling? Inclusief locatiealternatieven.
- D: zijn er Dwingende redenen van groot openbaar belang waarom het project toch gerealiseerd moet worden?
- C: welke Compenserende maatregelen worden getroffen om te waarborgen dat de algehele samenhang van Natura 2000 bewaard blijft?

2.2 Ruimtelijke kwaliteit, landschap en cultuurhistorie

Het eiland Marken is een bijzonder stukje Nederland. In het MER is dan ook terecht veel aandacht besteed aan ruimtelijke kwaliteit, landschap en cultuurhistorie. In 2015 was al een Ruimtelijk kwaliteitskader opgesteld, waarin cultuurhistorische en landschappelijke waarden een belangrijke rol speelden. Dit kader is goed gebruikt bij het verder verkennen van het voorkeursalternatief, tot en met het principeprofiel en de oplossingen voor bijzondere locaties, zoals de Rozenwerf. Voor het verdere proces is ook nog een Notitie ruimtelijke ontwerpcriteria (2018) opgesteld, ook opgenomen als bijlage bij het Projectplan Waterwet. Hiermee is gevolg gegeven aan de aanbevelingen van de Commissie in het Tussentijds advies⁸, waarin gevraagd werd aan te geven hoe het Kwaliteitskader verder door ging werken in het ontwerpproces.

Archeologisch onderzoek

In het Tussentijds advies (2016) is ook gevraagd naar de verwerking van archeologische onderzoeksresultaten in het archeologisch Programma van Eisen en het meegeven van randvoorwaarden voor de uitvoeringsfase. Inmiddels zijn in het kader van de dijkversterking diverse archeologische onderzoeken uitgevoerd, zowel in de dijkzone als in de waterbodem waar de nieuwe dijk komt te liggen en op enkele bijzondere locaties zoals de Rozenwerf en de vuurtoren. Deze onderzoeken hebben niet geleid tot een substantiële wijziging in de archeologische verwachtingswaarden. De dijk is op veel locaties vrij jong, en heeft daardoor een lage verwachtingswaarde. Wel is gebleken dat de dijk bij de Rozenwerf archeologische waarden bevat: deze worden behouden omdat de dijk ter plaatse niet wordt afgegraven. Het MER stelt dat het Programma van Eisen in de uitvoeringsfase wordt opgesteld en dat daarin de bevindingen en adviezen uit de onderzoeken worden meegenomen (§6.4.3). Zo worden bij de uitvoering dwarsdoorsnedes van de historische, af te graven dijk gemaakt, zodat de datering en opbouw van de dijk kunnen worden onderzocht. Voor de waterbodem geldt dat voor eventuele vondsten tijdens de realisatie een meldingsprotocol wordt opgesteld.

Verdwijnen dijklichaam is onomkeerbaar negatief effect

De effecten op archeologie, landschap en cultuurhistorie zijn in het MER goed beschreven. Duidelijk is dat het verdwijnen van (grote delen van) de huidige dijk als historisch grondlichaam het grootste negatieve effect is. Zowel de huidige Zuidkade als de Westkade verdwijnen grotendeels. Het effect is bij de uitvoeringsvariant Zandcunet nog groter dan bij Compact (beide hebben betrekking op de Zuidkade). Bij laatstgenoemde blijft een deel van de historische dijk in de nieuwe steunberm bewaard, ook bij de Westkade is dat het geval. In hoofdstuk 7 van het MER is een MMA geformuleerd, op basis van uitvoeringsvariant Compact, met een aantal mitigerende maatregelen op het gebied van ruimtelijke kwaliteit, cultuurhistorie en landschap (7.2.1). Vervolgens scoort het MMA een stuk beter dan de varianten. Opvallend is dat het MMA neutraal scoort op het criterium *dijk als element* omdat het verdwijnen van de dijk is verdisconteerd. Ook in het MMA verdwijnt echter het grootste deel van de dijk en dit kan in principe niet gemitigeerd worden. Het verlies van de dijk als historisch grondlichaam wordt niet minder door bijvoorbeeld optimalisering van de inrichting van de steunberm. De Commissie acht de toegekende score voor het MMA dan ook onjuist.

De Commissie adviseert de negatieve score voor het criterium 'de dijk als element' voor alle varianten te betrekken bij de besluitvorming. Los daarvan staat de score van het MMA voor ruimtelijke kwaliteit.

⁸ Zie het advies van de Commissie uit 2016, par. 3.2.3. <https://www.commissiemer.nl/docs/mer/p21/p2170/a2170.pdf> .

2.3 Stikstofdepositie

Bij de aanleg van de dijk kan er stikstofdepositie op nabijgelegen Natura 2000-gebieden optreden. In het MER zijn berekeningen in het rekensysteem Aerijs gevoegd, met daarin de effecten van de (tijdelijke) stikstofdepositie. Daaruit blijkt dat de depositie gering zal zijn (< 0,05 mol ha/jaar). De Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State heeft op 29 mei 2019 geoordeeld dat het Programma Aanpak Stikstof (PAS) niet als basis mag dienen voor toestemming voor activiteiten. AERIUS mag als systeem nog wel benut worden, maar de huidige versie is nog afgestemd op het PAS. Op korte termijn komt een nieuwe versie beschikbaar, waarin dit is aangepast. Dit betekent onder meer dat AERIUS niet afbreekt als een waarde onder 0,05 mol/ha/jaar blijft.

Omdat is uitgegaan van de huidige versie van AERIUS, is momenteel niet duidelijk of het voornemen mogelijk is binnen de kaders van de Wet natuurbescherming. Dit betekent dat voor dit initiatief een eigen Passende beoordeling moet worden opgesteld, indien significante gevolgen als gevolg van stikstofdepositie kunnen optreden. In deze Passende beoordeling moet worden beoordeeld of aantasting van natuurlijke kenmerken kan worden uitsloten. Bij deze beoordeling kunnen mitigerende maatregelen worden meegenomen. Het is in het licht van bovengenoemde uitspraak op dit moment niet duidelijk welke type mitigerende maatregelen kunnen worden meegenomen. De Kamerbrief van minister Schouten van 27 juni 2019 stelt dat intern salderen en extern salderen onder omstandigheden zijn toegestaan.

De Commissie adviseert om in aanvulling op het MER te onderzoeken of er significante negatieve effecten als gevolg van stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden kunnen optreden. Indien er stikstofdepositie op omliggende Natura 2000-gebieden optreedt, onderzoek dan in de Passende beoordeling of er met brongerichte maatregelen stikstofdepositie op omliggende Natura 2000-gebieden kan worden voorkomen, bijvoorbeeld door het gebruik van elektrisch transport.

2.4 Aanbeveling monitoring en evaluatie

Zettingen en aanbesteding

Grondaanvullingen bij bestaande dijken of de aanleg nieuwe dijken leiden door het gewicht ervan altijd tot een zekere mate van zetting van de onderliggende bodemlagen. De mate waarin dit gebeurt, is afhankelijk van het aan te brengen gewicht en de samenstelling van de ondergrond. Bij een slappe ondergrond, zoals bij veenlagen in het gebied van Marken, kan dit aanzienlijk zijn. Dit kan deels de benodigde verhoging van de dijk teniet doen. Door maatregelen kunnen zettingen worden verminderd of kan het zettingsproces worden versneld.

Het MER verkent de mogelijkheden om de zettingen te beperken en beheersbaar te maken zodat duidelijk wordt welke randvoorwaarden bij realisatie aan marktpartijen gesteld moeten worden. Om te voorkomen dat de dijk/kade binnen de planperiode van 50 jaar niet meer aan de hoogte eisen voldoet mag volgens het MER dit verlies aan hoogte door zetting, na oplevering van het werk, maximaal 30 cm bedragen. De twee principevarianten verschillen echter sterk in de mate waarin zettingen optreden en in de hoeveelheid grondverzet. De Commissie adviseert daarom om in de verdere uitwerking na te gaan of een differentiatie in

de maximaal toegestane zetting per variant en onderdelen daarvan (kruin versus binnenberm en ook buitenberm) niet meer recht doet aan de problematiek.

Aangezien marktpartijen de verdere uitwerking van de dijkversterking voor een deel zelf moeten bepalen, zal voor de verdere uitwerking duidelijk moeten zijn welke randvoorwaarden dan wel doelvoorschriften die op basis van de effectbeoordeling moeten worden gesteld om ongewenste (neven)effecten te voorkomen. De twee in het MER beschreven varianten vormen het kader waarbinnen de verdere uitwerking en uitvoering moet plaatsvinden.

Besteed daarom in de uitwerking van het monitorings- en evaluatieprogramma expliciet aandacht aan:

- De effecten van zetting beperkende of zettingsversnellende maatregelen in de verschillende uitvoeringsvarianten;
- Het tijdzettingsgedrag van deze maatregelen om de korte en lange termijn effecten te kunnen beoordelen;
- De gewenste boven- en/of ondergrens van het tijdzettingsgedrag;
- De eventuele randvoorwaarden die hieruit voortvloeien voor marktpartijen. Gezien de grote impact van het vervangen van zettingsgevoelige lagen zullen marktpartijen mogelijk op zoek willen gaan naar minder ingrijpende maatregelen om zetting te voorkomen dan wel te beperken.

BIJLAGE 1: Projectgegevens toetsing

Toetsing door de Commissie

De Commissie bestaat uit een werkgroep van deskundigen. Deze werkgroep beoordeelt of het MER de benodigde milieu-informatie bevat en of deze juist is. Als er informatie ontbreekt of onjuist is, beoordeelt de Commissie of zij die essentieel vindt. Dat is het geval als aanvullende informatie in haar ogen kan leiden tot andere afwegingen. Dan adviseert de Commissie de ontbrekende of gecorrigeerde informatie alsnog beschikbaar te stellen, voordat het besluit wordt genomen. Om zich goed op de hoogte te stellen van de situatie heeft de werkgroep het gebied bezocht waar milieugevolgen kunnen optreden. Meer informatie over de [Commissie](#) en over haar [werkwijze](#) vindt u op onze website.

Samenstelling van de werkgroep

Bij dit project bestaat de werkgroep uit:

ir. Jan Jaap de Graeff (voorzitter)

ir. Johan van der Gun

drs. Marinus Kooiman

drs. Willemijn Smal (secretaris)

ing. Rob Vogel

Besluit waarvoor dit milieueffectrapport is opgesteld

Projectplan Waterwet.

Waarom wordt hiervoor een milieueffectrapport opgesteld?

Voor activiteiten die grote milieugevolgen kunnen hebben, kan in Nederland een MER vereist zijn. De bijlagen C en D bij het Besluit milieueffectrapportage geven aan om welke [activiteiten](#) het gaat. Voor deze procedure gaat het in ieder geval om de activiteit D 3.2, "aanleg, wijziging of uitbreiding van werken inzake kanalisering of ter beperking van overstromingen, met inbegrip van primaire waterkeringen en rivierdijken". Een MER is ook nodig omdat effecten op Natura 2000-gebieden optreden die in een Passende beoordeling moeten worden beschreven. Daarom is een gecombineerd plan-/project-MER opgesteld.

Bevoegd gezag besluit

Gedeputeerde Staten van de Provincie Noord-Holland.

Initiatiefnemer besluit

Rijkswaterstaat Noord-Holland (namens het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat).

Bevoegd gezag m.e.r.-procedure

Gedeputeerde Staten van de Provincie Noord-Holland.

Heeft de Commissie ook zienswijzen en adviezen bij haar advies betrokken?

De Commissie heeft alle zienswijzen en adviezen gelezen die het bevoegd gezag tot en met 1 juli 2019 heeft toegestuurd. Ze heeft ze in haar advies verwerkt, voor zover relevant voor het MER.

Waar vind ik de stukken die de Commissie heeft beoordeeld?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.commissiemer.nl projectnummer [2170](#) in te vullen in het zoekvak.

Commissie voor de milieueffectrapportage
A. v. Schendelstraat 760
3511 MK Utrecht

t 030-2347666
e mer@eia.nl
w commissiemer.nl

